

ÉJJEI ŐRJÁRAT

avagy

EGY KOMPROMISSZUM TANULSÁGA

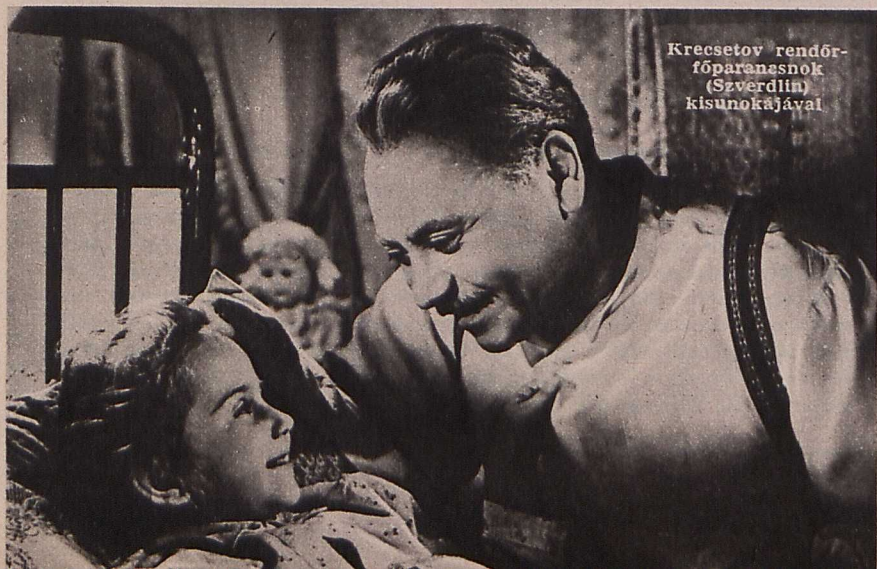
Szovjet detektívfilm — néhány évvel ezelőtt még szinte paradoxonnak hangzott volna ez a meghatározás. A *Rumjancev-ügy* óta azonban örömmel tapasztaltuk, hogy az utóbbi esztendőik tematikai gazdagodása ezt a kényesnek vélt problémát is mindinkább a szovjet filmgyártás érdeklődési körébe vonta.

Az *Éjjeli Őrjárat* alkotói azzal a problémával kerültek szembe: mit hasznosítsanak és mit vessenek el a detektívfilmek hagyományos kellektárából. Az ősi séma — a zseniális bűnöző és a még zseniálisabb nyomozó élet-halálküzdelme, a felsőbbrendű gazember véres sakkpartija a csalhatatlan szimatú és tévedhetetlen detektívvel — a maga ponyvaízü irrealitásával nem járható út realizmusra törekvő művészet számára. De a műfaj mégis kötelez. A sakkpartira szükség van — az izgalomhoz, a feszültséghez — és azt hiszem ilyent az élet is produkál, persze emberi határok között. Az ügyes bűnöző és az ügyes detektív harca, olyan konfliktus, amelyet nem kell szégyellni a filmnek, feltéve, ha nem elégszik meg egy box- vagy futballmérkőzés üres izgalmával, ha a ki kit győz le kérdését, a mi mit győz le problémájává, emberek harcát, princípiumok, erkölcsök harcává változtatja. De van a bűnügyi történetek-

nek egy másik, nemesebb hagyománya is —, amelynek kialakításához Dosztojevszkij, Móricz Zsigmond sem félt hozzáadni a maga obulusát —, s amely a bűnügyi történetet, csak eszköznek tekinti, hogy segítségével erkölcsi, társadalmi, lélektani, problémákat tárjon fel, a maga mélyebb, a nagyobb horderejű igazságait mondja el.

Mind a két út, mind a két hagyomány követhető. Az első esetben a meseszöveg fordulatosága, a kalandok szellemessége —, amiben a filmnek vizsgáznia kell, a másodikban — az emberábrázolás mélysége, a társadalomrajz hitelessége a tétel.

Az *Éjjeli Őrjárat* rokonszenves mondanivalója a lelkiismeretességet, a módszeres alaposságot, a látzatoktól való óvakodást, a közös munkát hangsúlyozza, mint a szocialista bűnfelderítés alapvető sajátosságát és külön nyomatékot ad az emberiségnek, annak a gondolatnak, hogy a rendőri munka célja nemcsak a bűnös leleplezése, hanem megjavítása is. A film meseje — egy feketézó banda felgöngyölítése, amely körmönfont ügyességgel tereli másokra a gyanút és még gyilkosságoktól sem riad vissza, hogy bőrét mentse — ügyes, ötletes, nem nélkülözi a detektív történetek szokásos titokzatosságát, bonyolultságát, megtévesztő fordulatait. S ha olykor találkozunk is a detektív-

Krecsetov rendőrfőparancsnok (Szerdlin) kisunokájával

filmek bevett sablonjaival — autós hajszja teljesen szükségtelenül, véletlenek kiszámított és előrelátott találkozása stb. — egészében mégis sikerül a szovjet élet közegébe átültetnie a detektív-históriák izgalmat, légkörét.

Elfogadjuk és helyesnek tartjuk tehát a film mondanivalóját és a mesétől sem vitatjuk a műfaj hagyománya követelte érdekességét, izgalmat és mégis... Mégis valami hiányérzetünk van. S csak ha utána gondolunk, jövőnk rá mi okozza: a mondanivaló és a mese különválása. Adva van egy érdekes történet, egy bűnbanda leleplezése, amelyet szívesen elfogadnánk, ha nem ígérne többet önmagánál. És adva van egy értékes mondanivaló, amely fel-felbukkan az izgalmas jelenetek között és csak arra jó, hogy a feszültséget, tempót fékezze. A film e két rendszerint házastársi viszonyban összeölelkező szülője, csendesen eltűri egymást, egy hűvös kompromisszum alapján, hogy egyik sem zavarja a másik köreit. De a művészet nem ismer ilyen kompromisszumokat. Ha nincsenek egymásért, akkor egymás ellen vannak.

És valóban. Az a tény, hogy a film rendezői nem szánták rá magukat, hogy csak detektív-filmet alkossanak —, de arra sem, hogy mondanivalójukat, a bűnözők megjavítását, a cselekmény középpontjába állítsák, tehát, hogy két istenségnek áldoztak egyszerre — mind-egyik törekvésüket félsikerre kárhoztatta. A filmben van bátorság

A bűnbanda egyik tagja, amint éppen védekezésének »téziseit« olvassa fel a rendőrségen

arra, hogy szakítson például a bűnöző csodalény figurájával, de a detektív übermensch-et már —, ha nem is a logika, de a megfontolt-ság, a körültekintő módszeresség, az ártatlanságot a látszatok ellenére megérező tapintat csalhatatlanjaként — megalkotja Krecsetov rendőrfőparancsnok alakjában. A filmben van bátorság arra, hogy olyan izgalmas problémákat vessen fel, mint a szerelem és a kötelesség konfliktusa, vagy a rossz társaságba keveredő, züllésnek indult rendőrtiszt —, de ezek nem kapnak elég súlyt ahhoz, hogy igazi problémákká válhassanak.

Lesznek talán, akik túl részletezőnek találják ezt a kritikát egy »detektív-filmmel« kapcsolatban. De — a többi között — éppen ez ellen a szemlélet ellen is harcolni kell. Nincsenek igénytelen műfajok, tematikák. És éppen egy műfaj újjászületése teszi szükségessé, hogy már induláskor tisztzzuk a kritika követelményeit. (—n—)

Kazimir Nyezsuk, másként a »Báró« (Kirillov), Ogurcevvél (Bernesz)